

# Geluk & wijsheid

Zesde avond

# Het man-vrouw probleem

- Geen twee mensen zijn gelijk
- Toch hebben we veel gemeenschappelijk
- Biologische overeenkomsten wijzen niet op psychologische overeenkomsten
- In hoeverre kunnen we elkaar begrijpen?

# Leerprocessen

- Mannen:
  - Camoufleren van gevoel
  - Hechten aan kalmte, kracht en redelijk denken
- Vrouwen:
  - Tonen van gevoel
  - Streven naar opofferende, invoelende, meegaande houding
- Is een unisex-opvoeding wenselijk en mogelijk?

# Mannen ↔ vrouwen

- Vrouwen:
  - Geïnteresseerd in sociale & emotionele aspecten
  - Praten onderling over gevoelens, relaties & seks
- Mannen:
  - Rationeel
  - Hoeven niet zo nodig te praten
- Vullen mannen & vrouwen elkaar aan?

# Elkaar begrijpen

- Klassenverschillen
- Cultuurverschillen: Noord-Europa versus
  - Italië: macho-gedrag
  - Turkije: gescheiden leefwerelden mannen / vrouwen
- Hoe gaan we daarmee om?

# Paul Feyerabend (1924 – '94)

1. Macht: de sterke legt de zwakke zijn wil op.
2. Deskundigheid: bemiddeling door psycholoog
  - Risico: deskundige oefent macht uit
  - Eigen normen (mensenrechten) opleggen?
3. Open uitwisseling
  - Op voet van gelijkheid
  - Op basis van respect
  - Maar als je elkaar echt niet kunt begrijpen?

# Vragen

- Wij geloven dat onze normen rationeel bepaald zijn. Maar in hoeverre spelen geschiedenis en gewoonte daarbij een rol?
- Moeten we alles van andere culturen maar accepteren, omdat het nou eenmaal bij hun cultuur hoort?
- Zijn er normen en overwegingen die boven culturele verschillen uitstijgen?
- Kan de ratio op zichzelf morele problemen oplossen?

# Vrije wil

- Veel gedrag is hormonaal bepaald
- Hormonen hebben al invloed voor de geboorte
- In hoeverre hebben wij nog een keuze?



# Nature & nurture

- Welke verschillen zijn biologisch bepaald en welke cultureel?
- Onderzoek naar correlaties eeneïge tweelingen, twee-eïge tweelingen, biologische broers/zussen, geadopteerde broers/zussen, vreemden
  - IQ: 1-ei 0,74; 2-ei 0,6; geadopteerd 0,0
  - Zwak overerfbaar: taal, religie
  - Middel: gewicht, religiositeit
  - Sterk: bloedgroep, kleur ogen

# Determinisme

- Oorzaak-gevolgketens liggen vast
- Menselijke waarden berusten op illusies
- Gedrag niet vrij te kiezen
- Hoe zit het dan met verantwoordelijkheid?

# Causaliteit

- Gebeurtenis wordt door andere gebeurtenissen bepaald.
  - Voldoende voorwaarden: als A dan B
  - Noodzakelijke voorwaarden: als niet A dan niet B
- Aristoteles: verschillende veroorzakingen
  - Substantie
  - Vorm
  - Werking
  - Doel
- Is **iedere** gebeurtenis causaal bepaald?

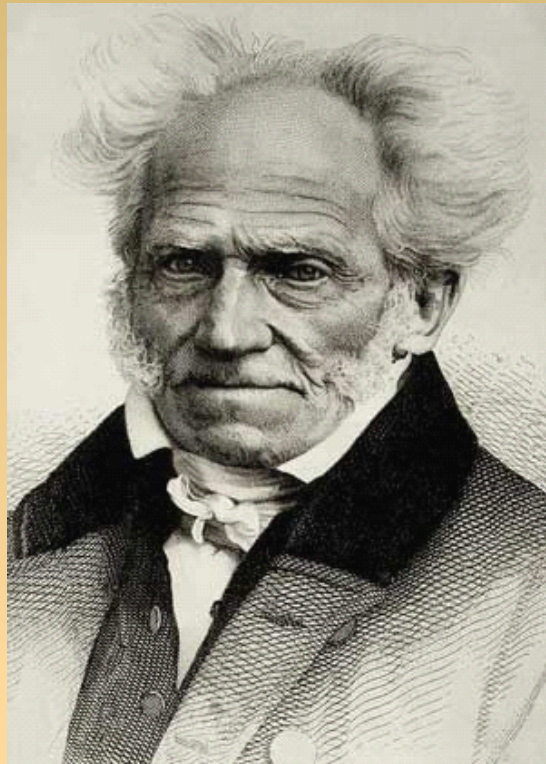
# Is alles veroorzaakt?

- Causaliteit is geen conclusie, maar een a priori
- Onveroorzaakte gebeurtenissen: wonderen?
- Alles is veroorzaakt: fatalisme
- Hume: inductieprobleem
  - Je kunt een causaal verband nooit bewijzen
  - Causaliteit berust op gewoonte

# Vragen

- Waarom moet alles een oorzaak hebben?
- Is de vrije wil ook een oorzaak?
- Wat is de rol van het toeval?
- Waardoor wordt de vrije wil bepaald?
  - Veroorzaakt, toeval, of nog iets anders?

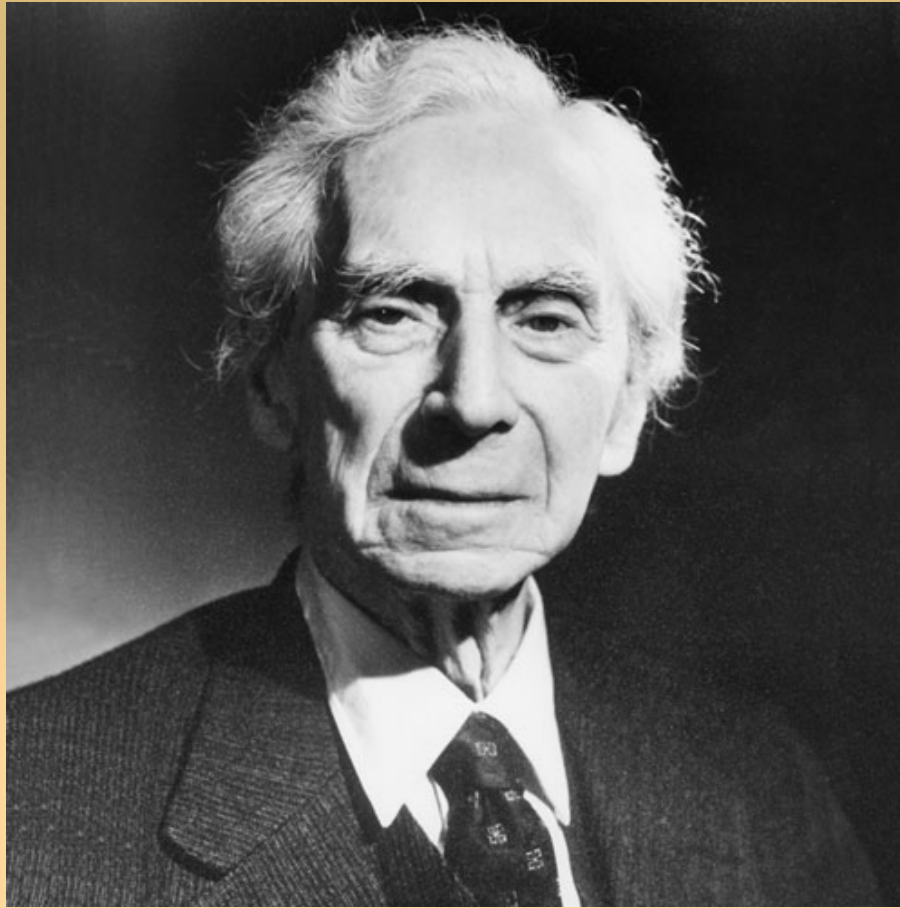
# Arthur Schopenhauer (1788 - 1860)



# Die Welt als Wille und Vorstellung

- Kant: we kunnen het "Ding an sich" niet kennen
- Schopenhauer: één ding wel: onszelf
- We worden gedreven door een wil
- Blijkbaar speelt de wil een bepalende rol bij de dingen van de wereld
- Ook dode voorwerpen worden gedreven door een wil
- Die wil is autonoom, wordt door niets anders bepaald

# Bertrand Russel (1872 - 1970)





# Willen wat we willen

- Russell: "We kunnen wel doen wat we willen, maar we kunnen niet willen wat we willen"
- Harry Frankfurt: eerste en tweede orde verlangens (willen wat je wilt)
- Marc Slors: langetermijnintenties (kies je levensweg)

# Twee niveaus

- Niveau 1: wensen, willen, doen
  - waardeoordelen, schuld, verdienste,
- Niveau 2: oorzaken
  - karakter, omstandigheden, wetmatigheden
- Onderling strijdig
  - Vrije wil is epifenomeen?
- Is er wel één correct niveau?

# Willam James (1842 - 1910)

- Ligt de toekomst vast?
- Hoe bepaal je of keuzes noodzakelijk zijn of onmogelijk?
- Determinisme is een dogma
- Goed of kwaad, er is een keuze
- Je kunt streven naar een betere wereld

# Moritz Schlick (1882 - 1936)

- Vrij handelen heeft niets te maken met oorzaken
- Gedrag wordt veroorzaakt → wetenschappelijke wetten
  - Wetenschappelijke wetten **beschrijven**
- Gedrag is vrij → juridische wetten
  - Juridische wetten **dwingen**
- Vrij zijn is je vrij voelen
- Beschrijven is iets anders dan dwingen

# Wetenschappelijk ↔ alledaags

- Vgl. tafelblad: wolk atomen of massief voorwerp?
- Kun je een stad begrijpen als je alleen de natuurwetten kent?
  - Kan de wetenschap alles verklaren?
  - Is verklaren voldoende?
- Kun je menselijk gedrag begrijpen als je op de hoogte bent van politie, wetten en rechters?
  - Is enkel een moraal voldoende?
- Blijft de wereld wat die is als je de vrije wil uitschakelt?